ISSN 1392–2831 Tautosakos darbai XVI (XXIII) 2002

BOBA LIETUVIŲ PATARLĖSE IR PRIEŽODŽIUOSE

GIEDRĖ BUFIENĖ
Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas

Straipsnyje apžvelgiama apie du šimtus lietuvių patarlių ir priežodžių, kuriuose minima *boba* (kartais jos sinonimai – *moteris /motė, pati, žmona*). Posakiai daugiausia rinkti iš LLTI sisteminės Lietuvių patarlių ir priežodžių kartotekos, šiek tiek iš Jono Paulausko „Lietuvių kalbos frazeologijos žodyno" (1977) ir Klementinos Vosylytės „Lietuvių kalbos palyginimų žodyno" (1985).

Straipsnio tikslas – suskirstyti atrinktą medžiagą į temines grupes ir, jas aptarus, nustatyti, koks požiūris į moterį ir jos priginti atsiskleidžia lietuvių patarlėse. Atsiribota nuo posakių su tokiais atraminiais žodžiais, kaip *motina, duktė, anyta, marti, merga, senmergė, davatka, sesuo*, nes jie labiausiai akcentuoja vieną kurį socialinį aspektą. Šie papildomi štrichai, be abejo, praturtintų tiriamą moters paveikslą lietuvių patarlėse, bet tai jau būtų didesnės apimties studijos ar net monografijos uždavinys.

Straipsnyje daugiausia naudojamasi aprašomuoju ir stilistinės analizės metodais, šiek tiek – gretinamuoju metodu.

Įvadas

Lietuvių kalbos žodį *boba*, priklausantį bendrajam baltų ir slavų leksikos sluoksniui, randame jau pačiuose seniausiuose (XVI–XVII a.) lietuviškuose raštuose – Mikalojaus Daukšos „Postilėje" (1599), Konstantino Sirvydo žodyne (III leid., 1642), Samuelio Boguslavo Chilinskio Biblijoje (rankraštis, 1657–1700)[1]. Kaip nurodo akademinis „Lietuvių kalbos žodynas"[2], pirmoji ir pagrindinė jo reikšmė – tai „ištekėjusios moters, senos moters, senės" pavadinimas, turintis menkinamąjį stilistinį atspalvį. Taip jį, vos išgirstą ar perskaitytą, iš karto lydi neigiama konotacija. Antra vertus, jame slypi ir humoro kibirkštėlė. Kadangi tai vaikų kalbos žodis, sudarytas iš dviejų pasikartojančių skiemenų (kaip ir *mama, tėtė, dėdė*), jis kelia mums šypseną, primindamas nesąmoningą vaiko balbatavimą[3]. Šnekamojoje lietuvių kalboje *boba* užčėmė (o kaimo vietovėse ir tebeužima) vyraujančią padėtį tarp kitų moteris įvardijančių žodžių: *žmona, pati, motinos motina, senė*. Tai atspindi ir lietuvių patarlės: tipų gausa ir įvairove *bobą* minančios patarlės bei

priežodžiai gerokai lenkia posakius su jau minėtais jos sinonimais. Tą galėjo lemti kelios priežastys. Vienais atvejais *boba* buvo pasirinkta dėl jau minėtų stilistinių atspalvių, kitais – tiesiog dėl skambumo ir trumpumo (plg. su 3–4 skiemenų žodžiais *moteris, moteriškė*), kurie patarlių poetikoje yra labai svarbūs.

Šio žodžio gyvybingumą ir populiarumą liudija dar vienas dalykas – reikšmių gausumas: lietuvių kalboje *boba* vadinama daugybė kaimo buities daiktų ir prietaisų, kulinarinių gaminių, augalų, gyvūnų; iš viso akademiniame „Lietuvių kalbos žodyne" suskaičiuojame net 34 reikšmes! Kas tai – lietuvių kalbos skurdumas, pritrūkus naujadarų, ar priešingai, laki kaimo žmogaus vaizduotė ir kūrybiškumas? Krinta į akis, kad dauguma šių buities rakandų ir prietaisų pasižymi didumu, masyvumu, apvalumu, tvirtumu ir panašiomis ypatybėmis:

- vėjinio malūno ašis;
- tam tikras prietaisas su skridiniu sunkiems daiktams kelti;
- medinė kūlė;
- sunkaus medžio ir geležies gabalas tam tikrame prietaise rąstams į žemę kalti;
- moliu iškrėstas krosnies padui pamatas;
- didelis kūlys dar neiškrėstų javų;
- saldus aukštas, apskritas tešlinis kepinys; ir t. t.[4]

Ar būtent minėtos ypatybės sieja daugumą perkeltinių *bobos* reikšmių su tiesiogine, kitaip tariant – ar kaip tik jos davė pretekstą pavadinti *boba* tiek daug ir tokių skirtingų objektų? Atsakyti į šį klausimą bus galima tik detaliau panagrinėjus, kaip atrodo ta tikroji *boba*, t. y. „ištekėjusi moteris, žmona, pati, senė".

1. Bobos išvaizda

Išvaizda, išorinis pavidalas – tiek daikto, tiek žmogaus, pirmiausia krinta į akis, todėl ir *bobos* charakteristiką tikslinga pradėti kaip tik nuo jos išvaizdos. Ką gi šiuo klausimu sako lietuvių patarlės ir priežodžiai? Visi, be išimties, posakiai pabrėžia *bobos* stambumą, apkūnumą ir (kartais netiesiogiai) tvirtumą:

Stora boba: mažnu kepalų duonos suvalgyc, kol krugom apeisi LTR 4424(428)
Dvi barankas sušveisi, kol aplink apeisi LTR 5852(71)
Drūta boba, nei su girnom nesumaltum SLT 190

Gausu tradicinių palyginimų, kuriuose *boba* paprastai gretinama su masyviais griozdiškais daiktais (tokiais, kaip *guba, kaladė, kubilas, pečius, šieno kupeta*), transporto priemonėmis (*eldija, vežimas*) ir net pastatais (*troba, peludė, melnyčia*):

Ok tu jejem mano, boba kaip guba LKPŽ 86
Drūta boba kaip kaladė LKPŽ 101
Boba kaip kubilas, kumpiai tik viksi LKPŽ 134
Boba tvirta kaip pečius LKPŽ 200
Tai boba – kai šieno kupetys LKPŽ 138
Boba kaip eldija LKPŽ 68

Boba kai vežimas LKŽ XIX 29
Boba kaip troba LMD I 678(6/15)
Gavai bobą kai peludę LKPŽ 203
Tokia boba, kap melnyčia LKPŽ 152

Įsivaizduojama, kad tik apkūni, tvirtai sudėta *boba* gali būti sveika; būtinas sveikatos požymis – veido skaistumas:

Sveika boba kai burkštinas LKPŽ 51
Sveika, raudona kaip burokų rasalas LKPŽ 227

Pasitaiko ir vienas kitas zooniminis palyginimas, vėlgi per atitinkamus gyvūnus (*kumelė, meška*) išryškinantis *bobos* stambumą, tvirtumą ir gerą sveikatą:

Boba kai kumelė LKPŽ 136
Riebi kaip meška, kad eina runci runci LKPŽ 160
Ana susrijus, subuvus kaip meška LKPŽ 160
Kad ji suplepėjo (sustorėjo) *po vaiko – baisi meška* LKŽ X 150

XXI amžiaus žmogui, jau gerokai nutolusiam nuo tradicinės kaimo kultūros ir kasdien televizoriaus ekrane ar spaudos puslapiuose reginčiam grakščias manekenes, tokie ir panašūs liaudiški posakiai piešia ne itin patrauklų *bobos* paveikslą, ypač kai lengva ironija perauga ir į piktesnę pašaipą (plg.: *Boba kaip akėčios, pečiai kaip kopėčios* KrvP I 286). Bet neskubėkim teisti! Grožio idealas kinta ne tik keliaujant iš vienos šalies į kitą, bet priklausomai nuo susiklosčiusių istorinių aplinkybių įvairuoja ir toje pačioje tautoje. Be to, mėno teoretikų yra pastebėta, kad kasdieniame gyvenime žmogui grožis neatsiejamas nuo dalykinės estetinio objekto reikšmės – t. y. ką tas objektas reiškia ar gali reikšti pačioje tikrovėje[5]. Tad sugrįžus į lietuvių valstiečių kaimo bendruomenę, kurioje pirmasis ir svarbiausias žmogaus vertės matas buvo darbas (žinoma, fizinis darbas)[6], aišku, kodėl *boba* privalėjo būti stambi, tvirtai sudėta, raudona (t. y. sveika) – tik tokia pajėgdavo nudirbti nelengvus namų ir lauko darbus. Patvirtinimą šiems žodžiams randame Jokūbo Brodovskio žodyne (XVII–XVIII a.), kur prie mūsų jau cituotos patarlės *Drūta boba, nei su girnom nesumaltum* įdėtas toks paaiškinimas (vokiškai): „Kietas (sunkus) senosios moters gyvenimas"; jame žaismingai susikerta tiesioginės ir perkeltinės žodžių reikšmės, šiurkštokas posakis įgyja gilesnių, subtilesnių prasminių atspalvių.

Liaudies dainose ne kartą apdainuotos lietuvaičių mėlynos akelės ir gelsvosios kaselės, tačiau patarlės ir priežodžiai – „žemasis" tautosakos žanras, kuriame veltui ieškotume romantikos ir idealizacijos apraiškų – pabrėžia būtent šią, pragmatinę, grožio idealo pusę:

Trumpa drūta – darbininkė, ilga tęva – raštininkė LTR 272(42)
Aukšta tęva – už stalelio, žema drūta – už grėblelio LMD I 724(280)
Aukšta tęva – bajorėliui, žema drūta – mužikėliui MžŽ 25

Grožis, kaip toks, užėmė kuklią vietą sunkių gyvenimo sąlygų užgrūdinto valstiečio vertybių skalėje. Visiems gerai žinomos patarlės teigia:

Gražumu puodo neuždarysi LTR 70b(3172)
Pačios gražumu sotus nebūsi LTR 30(2973)
Pačios gražybe neapsidengsi LMD I 708(909)

Ir vis dėlto, ar tikrai graži tik „žema drūta", bet ne „aukšta tęva"? Jei kam nors liko abejonių, jas turėtų išsklaidyti šie posakiai, atvirai ir gana drastiškai komentuojantys lieknesnės figūros *bobas*:

Perkarus kai ragana LKŽ XI 17
Tokia bjauri boba, kai skaptas (susirietus, liesa) LKPŽ 242
Nei priekio, nei užpakalio – kas gi tokią mylės LTR 3378(445)
Tiek užpakalis, tiek priešakis: kaip švento Jono LTR 6511(28)

Apie *bobos* apsirengimą užfiksuota ne tiek daug posakių, bet jų pakanka susidaryti bendram vaizdui: *boba* apsileidusi ir rengiasi nevykusiai. Tradiciniai palyginimai pabrėžia jos drabužių ilgumą ir platumą (t. y. beformiškumą):

Velkas kaip bobos padurkai LTR 1770(117)
Platus kaip bobos sijonas LTR 3621(110)
Apsimakatavo kaip sena boba LKPŽ 47
Išsiplėtęs kaip sena boba su savo kedeliais (sijonais) LKPŽ 47

Išradingesniais ir vaizdingesniais palyginimais ironizuojamos tuščios pastangos pasipuošti:

Boba rengias pusę dienos, o pažiūri – pusė nuogos LTR 1657(365)
Apsirėdė kaip pelėda povo plunksnom LMD I 863(533)
Plėpso kaip Užgavėnių Morė (apie negražiai apsirengusią) LTR 6511(201)
Grakšti kaip karvė po balnu KrvP III 63
Eina kaip ožka vyžuota į Punsko atlaidus (prastai apsirengusi) KrvP II 26
Graži kaip sena katė nudilusiais šonais KrvP III 72

Kaip pakankamai iškalbingus, paliksime šiuos posakius be komentarų.

Dar vienas, jau paskutinis, štrichas *bobos* išvaizdai bus kai kam netikėtas. Lietuvių patarlės ir priežodžiai pabrėžia, kad *bobai* trūksta dantų arba ji visai jų nebeturi. Pirmiausia čia į galvą ateina populiarus humoristinės dainelės motyvas – *Sena boba be dantų neįkanda riešutų* LTR 6190(1013), jau tapęs patarle, kuria pajuokiami jauni žmonės, besiskundžiantys dantų skausmais. Bet greta galima pacituoti visą pluoštą panašių posakių:

Bobos, neturėdamos dantų, bevobul SLT 191
Dvi bobi – vienas dantys LKT 381
Verkia kaip boba, dantį pametus LTR 576(2/68)
Taip labai patiko, kaip bedantei bobai minkšti kleckai LMD I 978(25)
Ko čia švapsi kaip boba be dantų? LKŽ XV 448

Kad tai tikrai neatsitiktinis dalykas, rodo kitų tautų medžiaga. Panašaus turinio patarlių galima rasti ne tik mums artimų slavų (plg. rusų: *Съела бабушка*

зубы, а остались язык да губы Даль 304), bet, pavyzdžiui, Afrikos tautelių folklore, kuris pastaraisiais metais ypač intensyviai tiriamas[7]. Matyt, pagrindą tokiems posakiams rastis davė paprasčiausia fiziologija: moterys, gimdydamos ir savo pienu išmaitindamos vaikų būrį, senatvėje daug anksčiau už vyrus nebetekdavo dantų.

2. Bobos charakteris

Pasak lietuvių patarlių ir priežodžių, viena iš didžiausių moteriškų ydų, be abejo, yra plepumas:

Užuodė bobos – žino visas sodžius LKŽ XVII 500
Jei nori, kad visi žinotų – boboms pasakyk LMD I 863(489)

Itin dažnai užkliūva ilgas bobos liežuvis – kaip pagrindinė plepumo priežastis ir kartu vaizdi jo išraiška:

Boboms tik amaliuoti (plepėti), *liežuviai kaip pančekos* (ilgi) LKPŽ 191
Boba liežuviu ir kunigą užkalbės LTR 30(2074)
Pynė pynė ir supynė bobos liežuvius LKFŽ 156
Bobos liežuviais ne tik apmeta, bet ir ataudžia KrvP I 289
Bobai ir liežuvis nepaskausta, tarška kaip melnyčia LKFŽ 156
Boba senyn – liežuvis ilgyn LTR 554(143)

Tai palyginti „švelnūs" posakiai, nors jie turi tam tikrą emocinį krūvį ir nedviprasmiškai įvertina aptariamą charakterio ypatybę. Dažnai plepumas hiperbolizuojamas ir moterų potraukis kalbėti patarlėse parodomas kaip visai nevaldomas:

Bobų liežuviais pekla išgrįsta KrvP I 288
Boba per dieną aštuoniasdešimt du kartu išsimeluoja LTR 66(530)
Bobos negimusį pakrikštija, nemirusį palaidoja LTR 1050(3/232)
Bobos liežuvis septynių aršinų LTR 778(126)
Bobos liežuvis ir uknoliais prikaltas da krutėtų LKŽ XVII 412

Čia minėtina ir visoje Vakarų Europoje žinoma patarlė, kurioje triukšminga, bet nelabai reikšminga moterų šneka apibūdinama *turgaus* įvaizdžiu[8]. Lietuviškasis šios tarptautinės patarlės tipas išsiskiria savitomis versijomis ir variantų gausa[9]:

Kur boba, tin jau turgus, kur dvi, tin jomarkas LTR 66(591)
Dvi bobos ir žydas – didelis turgus LTR 888(987)
Jei bobų yr, tai ir be žyda gers jomarks LTR 1962(93)
Dzvi bobos ir Tamošius – tai ir visas kermošius LTR 4155(741)
Trys buobas ir juomarką atliekt LTR 4212(206)
Viena boba – boba, dvi bobos – alasas, trys bobos – turgus PITR 539

Ši patarlė paplitusi visoje Lietuvoje ir aktyviai vartojama iki pat šių dienų – tai rodo neabejotiną jos aktualumą.

Lietuvių patarlių ir priežodžių kartotekoje yra 1937 m. Gruzdžiuose užrašytas priežodis *Kaip tos bobos, išėjusios iš kalėjimo* LTR 1157(6).

Neišsiskirdamas nei išmoningu vaizdu, nei eufonijos puošmenomis, jis taip ir neatkreiptų dėmesio, jei ne paaiškinimas, kuris moterų plepumą hiperbolizuoja vos ne iki grotesko:

Sako, tos bobos tris metus sėdėjo drauge vienoj kameroj ir šnekėjo, paleistos ir jau išėjusios prie kalėjimo vartų dar dvi valandas šnekėjosi.

Kaip tik dėl paaiškinimo būtų galima spėti, kad tai siaurai lokalizuotas lietuviškas priežodis, kuriam atsirasti ir gyvuoti pagrindą davė realus įvykis. Tačiau pasirodo, kad ir artimi mūsų kaimynai lenkai turi labai panašų posakį – ir savo idėja, ir forma; tik išplėstas iki pilno sakinio ir pasižymintis didesniu apibendrinimo laipsniu, jis laikytinas patarle:

Dwa lata baby w kryminale siedzialy i tak się jeszcze do woli nie wygadaly Ad-Krz I 37 ('Dvejus metus bobos kalėjime sėdėjo ir iki soties neatsikalbėjo')

Tai galėtų būti ir tipologinės paralelės, ir skoliniai, gal net turintys bendrą kilmės šaltinį. Parodytų tik nuodugnesnis tyrimas.

Moterys daug kalba, bet jų kalbos mažai tevertos. Nepavyko tarp lietuvių patarlių rasti nė vienos giriančios ar bent pritariančios, visos tik smerkia ir pašiepia:

Ar boba bubina, ar šuva loja, tai man tas pats LKŽ I 1110
Ar boba plūsta, ar kalė loja – vis tiek vėjas nuneša LKŽ X 369
Iš bobų plepalų teisybės nesužinosi LKŽ X 146
Supaisysi, ką bobos plepa LKŽ X 149
Kažin ar iš tų plepalų išeis kailiniai? LTR 5709(39)
Plepalais namų nenupirksi LTR 209(49/211)

Viena iš tokio paniekinamo požiūrio priežasčių, kurią akcentuoja patarlės, – tai moterų kvailumas, nesugebėjimas logiškai mąstyti:

Susidrumstęs kaip bobos razumas LTR 1177(300)
Ką su tom bobom: bobiškas protas tai bobiškas LKŽ X 803
Bobiškų minčių niekados nesuvaikysi KrvP I 288

Kad moterys protu prilygtų vyrams, apie tai nėra ko nė svajoti, atvirkščiai, norint pasišaipyti iš nelabai protingo vyro griebiamasi tokio ironiško sugretinimo:

Labai razumnas, gal dviejų bobų smegenys LTR 2441(586)

Moters protas visiškai nuvertinamas, kartais apie jį atsiliepiama su neslepiamu cinizmu:

Moteriškas protas trimis lotais už šunšūdį lengvesnis* LTR 613(250/121)

Kodėl taip yra, patarlės irgi pateikia kategoriškai tvirtą paaiškinimą:

* *lotas*, arba *latas*: svorio matas – 1/32 svaro dalis.

Bobų protas in plaukus suaugęs LKŽ X 804

*Bobos plaukų aršina, liežuvio sieksnis, o razumo viena asminka** LTR 1280(107)

Bobos ilgas plaukas, trumpas razumas LMD I 280(61)

Visos pacituotos patarlės yra to paties tipo variantai. O lakoniškiausias iš jų, tobulai nušlifuotas ir gal dėl to dažniausiai vartojamas yra visiems gerai žinomas posakis *Ilgas plaukas, trumpas protas* LTR 75(1928). Ši patarlė tarptautinė. Jau viduramžiais ji buvo įsitvirtinusi Europoje. Kaip teigia vengrų paremiologas Gyula Paczolay, jos atitikmenų yra užfiksuota net 38 Europos tautų kalbomis, ji žinoma ir Rytuose[10]. Įdomu, kad net ir labai nuo Lietuvos nutolusiuose kraštuose (geografine, o dar labiau kultūrine prasme) moters protas visai panašiai suniekinamas. Štai tik pora G. Paczolay pateikiamų pavyzdžių:

arabų: *A woman has only half a brain* ('Moteris turi tik pusę smegenų')
japonų: *The wit of the woman reaches only the tip of her nose* ('Moters protas siekia tik iki jos nosies galo')

Kitos Rytų tautų patarlės akcentuoja, kad moters protas slypi kulnuose (plg. lietuvių: *Bobos protas užkulny sėdi* KrvP I 327), sijono palankuose ir dar kitose keistose vietose, bet tik ne galvoje, kur jam derėtų būti.

Taigi, moterys, „neblizgėdamos" savo protu, pajėgia suvokti tik visiškai akivaizdžius dalykus:

Ir boba žino, kodėl ožys pieno neduoda KrvP IV 340

Ir boba pažįsta nedėlę, išvirusi lapienę su lašiniais! SLT 107 (J. Brodovskio žodyne įdėtas vokiškas paaiškinimas: „Tai kiekvienas kvailys gali pastebėti. Jei kopūstai gerai uždaryti arba lašinių gabalas įdedamas, skanu valgyti".)

Tuo tarpu dažniau iš moters galima laukti neapdairaus, neapgalvoto poelgio, kuriuo ji parodo visišką nesusigaudymą situacijoje:

Leisk bobą į rojų, ji ims ir karvę su savimi LTR 66(657)

Juokias kaip boba, pirtelę uždegus LMD III 114(10/9)

Šalia kvailumo patarlėse ne kartą hiperboliškais vaizdais parodomas ir ypatingas moteriško proto nelankstumas, užsispyrimas:

Ką boba savo galvoje užrauks, tai ir šimtas arklių iš jos neištrauks LKŽ XI 303

Boba ir skęsdama pirštais rodys, kad kirpta, o ne skusta LTR 3853(155)

Rodyk bobai špygą, tai sakys razinka LTR 1341(25)

Moteriškos upara kap meškos, vo syla kap vožkos LTR 267(521)

Nepasižymi moterys ir gera atmintimi. Prireikus humoristiškai apibūdinti situaciją, kai koks nors dalykas prisimenamas jau po laiko, lietuviai vartoja priežodžius, kurių vaizdo dominante tampa ir vėl ta pati *boba*:

---

* *asminka* – 1/8 colio.

Prisiminė boba mergavimą LMD III 225(60)
Atsiminė kap boba Dzevincinį LTR 4160(360)
Prisiminė kaip bobutė pernykščius burokus LTR 5311(893)

Moteriškų nuodėmių sąrašą papildo klastingumas ir užgaidumas. Šios charakterio ypatybės dažniausiai atskleidžiamos pasitelkiant zoonimus (*lapė*, *gyvatė*, *ožka*), kurie ir kituose tautosakos žanruose yra minimų ypatybių reprezentantai:

Gera kaip lapė, o kanda kaip gyvatė LTR 3900(192)
Lapės liežuvis, gyvatės gylys LTR 3399(64)
Užsigeidė kaip ožka pipirų SLT 165

Lietuviai moka pašmaikštauti ir bet kuriam asmeniui labai ko nors užsinorėjus ir nekantraujant, o ypač vaikams, nes pirmiausia jiems tų norų niekada nepritrūksta, antra – didaktinė patarlių funkcija kaip tik nukreipta į vaikus ir jaunimą. Tokiais atvejais prisimenamas priežodis, kurio humoristinis vaizdas modeliuojamas iš dviejų komponentų: geismo subjekto (*boba*) ir objekto (*Rymo ridiko*, t. y. nebūto daikto):

Ir užsigeidė kaip boba Rymo ridiko LTR 438(89/36)

Taip pašieptas asmuo sugėdinamas ir kuriam laikui nurimsta įkyrūs jo reikalavimai. O toks ir buvo priežodžio tikslas.

Su jau anksčiau aptartu moterų plepumu tiesiogiai siejasi ir jų nesantūrumas, triukšmingumas, kivirčų ir vaidų kėlimas:

Boba gėdos nepripažįsta LTR 1177(151)
Be supratimo boba, kas užplūdo į galvą, tą išgrūdo LKŽ X 373
Nerėkauk kaip per bobų muštynes! LTR 218(1073/150)
Kaip bobos, tuojau už plaukų LTR 1202(1097)

Bet norint tai pasakyti kuo lakoniškiau ir vaizdingiau, drąsiai galima žengti jau išmėgintu keliu – pasinaudojant atitinkamais zoonimais:

Čerška kaip šarka ant tvoros LTR 5149(96)
Dvi bobalės riejasi kaip dvi kalės LMD I 947(828)
Kas per kiaulės drąsa tos bobos (akiplėšiškumas) LKFŽ 124
Zurzgia boba kaip kiaulė nerijus LKŽ XIX 109
Kaip kiaulė: pati maišą plėšo, pati žviegia LTR 3892(106)

Atskirai minėtinas ir moterų emocinis nestabilumas, polinkis verkti dėl menkos priežasties ar visai be priežasties. Šį charakterio bruožą patarlės paprastai nusako *ašarų* metonimu:

Kur bobos, ten ir ašaros LTR 5565(572)
Pas bobas ašaros nepirktos LTR 2742(37)
Moterų ašaros labai pigios LTR 213(78/397)
Ašaros – moterų patieka LMD I 1002(315/56)
Ašaros – moterų ginklas LTR 3075(117)

Paskutinė cituotoji patarlė, beje, labiau būtų tikusi aptariant klastingumą, nes ji komentuoja verksmą ne iš graudulio ar emocinio nestabilumo. Čia turimos omenyje veidmainiškos ašaros, kurias moteris sąmoningai pasirenka kaip lengviausią ir trumpiausią kelią savo tikslams pasiekti. Ašaros ginklu tampa dažniausiai susidūrus su vyrais, nes fizine jėga ar protu moterims nedaug šansų juos įveikti.

Dėl jau išvardytų ir aptartų ydų, būtent plepumo, triukšmingumo, užsispyrimo, moterys neišvengiamai tampa labai įkyrios: būdamos šalia, jos nė minutės neduoda vyrams ramybės ir ta nepakeliama situacija, pasak liaudies išminties, gali tęstis visą gyvenimą. Lietuvių patarlės ir priežodžiai šiam įkyrumui ekspresyviai išreikšti turi keletą pamėgtų įvaizdžių, pavyzdžiui, *smala – Ar boba, ar smala, vis kimb ir kimb* LMD I 677(474), kai kurie zoonimai:

Lenda į akis kai musė LMD I 483(208)
Nebirbk kaip musė apie medų LMD I 261(300)
Čirškia kai rupūžė kepama (piktai, priekabiai bamba) LKPŽ 235

Tačiau pats populiariausias ir apimantis daugiausia posakių yra medinio pjūklo įvaizdis, išsiskiriantis iš kitų ir didesniu ekspresyvumu:

Bloga žmona kaip medzinė piela ant kaklo LTR 2706(359)
Gryzlė grizija ir grizija kaip medinis pjūklas (neduoda ramybės, vis bara, bumba) LKPŽ 211
Gausi bobą kaip medinę pielą (įkyrią, priekabią) LKPŽ 211
Mano pati tai kaip medinė piela: ramto mane nuo ryto lig vakaro LKPŽ 211
Ji mane zulina, zulina visą gyvenimą kaip medinė piela LKPŽ 211
Nebeturėsiu medinės pielos (vyras apie žmoną) LTR 3905(848) ir t.t.

3. Bobos veikla

Patarlės ir priežodžiai apie bobos charakterį, kaip jau įsitikinome, detaliai išskaičiuoja įvairiausias jos ydas ir silpnybes, kurios dažnai perteikiamos su pikta pašaipa, pasitelkiant hiperbolę ar zooniminius palyginimus. Šiame skyriuje trumpai apžvelgsime *bobos* darbus – kokie jie yra ir kaip *boba* su jais susidoroja. Liaudies išmintis ir čia, atrodo, vadovaujasi nepalankia išankstine nuostata, kategoriškai pasmerkdama bet kokius *bobus* veiksmus ir kartu perspėdama – *Ką viena boba padaro, nė dešimt vyrų nepataisys* LTR 2989(1152).

Tradicinėje lietuvių kultūroje ūkio darbai buvo griežtai skirstomi į moteriškus ir vyriškus. Moterys prireikus griebdavosi bet kokio darbo, tačiau vyrui „terliotis" su moteriškais darbais buvo laikoma didele gėda. Įprasta, kad moterys laukuose pjautuvais pjaudavo rugius ir avižas (pietryčių Lietuvoje – net iki XX a. ketvirtojo dešimtmečio)[11], sėdavo ir raudavo linus, grikius, kanapes; išimtinai jų rūpesčiui tekdavo daržų priežiūra: daigų sodinimas, ravėjimas, laistymas, daržovių derliaus nuėmimas ir sutvarkymas (džiovinimas, sūdymas, rauginimas ir etc.). Specifiniams moteriškiems darbams priskiriami verpimas ir audimas. Jie ne tik ilgai trukdavo,

bet ir reikalavo gerai išmanyti technologinį procesą, gebėti derinti spalvas. O kur dar visa namų ruoša, valgio gaminimas, vaikų priežiūra. Namų ruoša apimdavo ir tokius fiziškai sunkius darbus, kaip žlugto velėjimas ir malimas. Kaip tik malimas nuo seno buvo laikomas ne tik vienu sunkiausių, bet ir nuobodžiausių darbų[12]. Ar ne todėl dažniausiai maldavo moterys, ypač socialiai skriaudžiamos, negalinčios apsiginti – marčios, našlaitės? Sunku net išskaičiuoti moters daliai tekusius darbus! Ką gi tuo tarpu apie juos sako patarlės? Lyg ir pripažįsta, kad tų darbų tikrai daug:

Gryčios darbai niekad nepabaigiami LTR 4053(59)
Moteriai darbų šimtas, tik nėra ko parodyti LTR 4002(25)

Bet tuoj pat darbų gausa piktdžiugiškai sulyginama su gausiu kalbėjimu:

Moterų darbam ir kalbom galo nėra TD II(IX) 184

Iš čia lieka tik vienas žingsnis iki pašaipos ir paniekos, kurios jau tapo įprastomis:

Bobų darbas tai tik krapštymasis LKŽ I 956
Nusidirbo kaip boba, viščiukus ganydama LTR 4019(44)

Ne geriau patarlės atsiliepia ir apie patį darbo atlikimą:

Bistum pabastum ir išėjo diena ant niekų JŽ I 573
Nuėjo boba rasalo ir pati prišalo TTŽ 225(68)
Nuėjo kaušo ir pati užaušo LTR 66(696)
Neturėjo boba bėdos, nusipirko paršelį MST 102
Ieško boba paršiuko, o paršiukas bobos MST 47
Peckeliojas kai boba su devyniais vaikais LMD I 678(6/14)

Šiokios tokios užuojautos lašelį būtų galima įžvelgti nebent šioje patarlėje – bet ir tai su sąlyga, kad ją tars geranoriškai nusiteikęs žmogus ir su tinkama intonacija:

Puods beg, vaiks rek, vyrs šauk, giltine trauk LMD I 332(8/164)

Labai priekabiai patarlės vertina ir darbo rezultatą. Kaip įprasta naiviajai liaudies pasaulėjautai, pirmiausia dėmesį atkreipia neigiami reiškiniai – blogai atlikti ar visai nepadaryti darbai:

Kur bobų daugis, tai pirkia nešluota VZŽ 669
Trys gaspadinės – košė be druskos LKŽ XVI 908
Jei gaspadinė pakiemiais laksto, barščiai bus šalti LTR 3197(61)
Nei košė, nei bulvienė (prastas valgis) LKŽ I 1156
Nevalos – vaikai, neverpėjos – linai LMD I 671(1185)
Čia musės žarnelė, čia žvirblio galvelė (apie prastai suverptus siūlus) LTR 1204(74/36)
Jau uždegė kielė kuodelį (apie nespėjusias susiverpti iki pavasario) LMD I 921(585)

Šiek tiek yra ir priešingos reikšmės patarlių – tokių, kuriose giriamos gabios verpėjos, audėjos, virėjos. Taigi, pavyzdingai atlikdama kokį nors konkretų darbą, moteris gali susilaukti deramo įvertinimo ir pripažinimo:

Gera verpėja ir iš pakulų linus suverps LTR 771(176)
Gera audėja ir tvoroje išaudžia KrvP II 140
Gabi virėja ir iš kirvio sriubą išvirs KrvP II 76

Kaip išimtis visame lietuvių patarlių ir priežodžių repertuare išsiskiria du tipai, kuriuose apie moteris atsiliepiama pagarbiai, įžvelgiant ir teigiamų ypatybių jų charakteryje, tokių, kaip sumanumas, darbštumas, ištvermė, o svarbiausia – šios patarlės aiškiai konstatuoja, kad šeimoje labai daug kas priklauso nuo moters ir vyras lieka jos šešėlyje. Vienas tipas, labai populiarus ir tebesantis aktyvioje vartosenoje, nesudėtingu, bet taikliu vaizdu įtaigiai parodo, kad būtent moteris namuose neša sunkiausią darbų naštą:

Boba laiko tris kerčias trobos, o vyras – vieną LTR 1050(2/30)
Žmuona laika tris kerčis, o vyrs veiną LTR 5562(338)
Moteris tris kampus, o vyras ketvirtą tvirtai laiko („užtat, kad jis tik svečias namuose") LTR 6408(229)

Tačiau kai kuriuose šio tipo variantuose pabrėžiama, kad tuos tris namo kampus gali laikyti ne bet kokia, o tik „gera" *boba*; jeigu jau „bloga" *boba* pasitaiko, tai tuo savo blogumu ji vyrą toli pralenkia. Ši mintis reiškiama pasinaudojant antinomija (priešybe), kuri yra vyraujantis dėsnis patarlių logikoje[13]:

Gera boba išlaiko tris susparas, o vyras ketvirtą, o bloga boba visai sugriauna gryčią LTR 3912(33)

Antrasis tipas, taip pat ganėtinai populiarus, panašiai konstruojamas: ilgesniųjų jo variantų mintis vėlgi perduodama supriešinant du reiškinius:

Gera motė vyrui kelią daro SLT 217
Gera motė vyrui kelią daro, pikta motė vyrui kelią užkerta LMD I 227(79)

Ši patarlė labai sena: ji buvo įtraukta į J. Brodovskio žodyną, randame ją Simono Daukanto, Lauryno Ivinskio ir kitų XIX a. šviesuoliu raštuose. Archajiškumą rodo ir šiandien jau neįprastos formos žodis *motė*, paveldėtas iš indoeuropiečių prokalbės. Tai senasis indoeuropietiškas „motinos" pavadinimas, XVI–XVII a. raštuose dažniausiai vartotas „žmonos, moteriškės" reikšme[14].

4. Boba vyrų pasaulyje: kaip su ja elgtis

Apžvelgus jau nemažą kiekį lietuvių patarlių ir priežodžių, siejamų su *boba*, aiškiai matyti, kad ji niekinama, išjuokiama – iš esmės vaizduojama neigiamai. *Boba* suvokiama ne tik kaip žemesnė už vyrą būtybė, bet, kai kurių posakių teigimu, iš viso nelaikytina žmogumi:

Boba – ne žmogus, višta – ne paukštis KrvP I 287
Ožka ne gyvulys, boba ne žmogus LTR 5228(48)
Silkė ne žuvis, boba ne žmogus LMD III 65(95)

Tiek *bobos* išvaizda, tiek kalba ir bet kuri kita veikla dažniausiai susilaukia tyčiojimosi, juoko, paniekos, o neretai – visko iš karto. Todėl vyrui būti pavadintam „boba" – didelė gėda ir įžeidimas:

Būtų vyras, o plepa kaip boba LKPŽ 46
Ką su tuo boba – prasidėk ir pats prapulsi LKŽ I 959
Tikras boba – tik parušyk, ir tuoj rėkia LTR 1534(56)

Yra ir kita medalio pusė: tais retais atvejais, kai boba tikrai nusipelno pagyrimo, posakiuose ji „apdovanojama" epitetais, kurie paprastai taikomi priešingai lyčiai:

Raita brac boba (aštraus būdo) LTR 778(142)
Tai boba su kiaušiais LTR 4662(105)
Boba su pautu LTR 3531(38)

Apskritai moterys yra tikras nesusipratimas racionaliai tvarkomame vyrų pasaulyje, nes savo nelogiškais, sunkiai nuspėjamais veiksmais nuolat kelia jame sumaištį ir drumsčia ramybę. Nėra ko stebėtis, kad dažnai jos suvokiamos kaip nereikalinga kliūtis:

Boba iš ratų – ratams lengviau (daug geriau, kai koks žioplys, įkyrus žmogus pasitraukia) LKŽ I 958
Boba iš ratų – kumelei lengviau ir vyrui geriau KrvP I 286

Tada darosi suprantamas ir toks požiūris į jų pasitraukimą iš šio pasaulio:

Ar boba numirė, ar pirtela sudegė, tas pats LTR 1441(192)
Ar pati numirė, ar kačerga nulūžo, ar pirtis sudegė LTR 2706(37)
Numirė boba, liko mergai lova LTR 3186(86)
Boba ant lentos – diedas už kitos LTR 1658(671)

Dėl savo neigiamų charakterio bruožų ir nesuvaldomos prigimties moterys ne tik trukdo vyrams, bet ir kelia jiems nuolatinę grėsmę. Moterimis negalima pasitikėti – apie tai įspėja ne viena patarlė:

Su bobom neprasidėk LTR 715(95)
Boba ne kumelė, iš dantų nepažinsi LKŽ IX 718
Bobai ir kumelei niekada nevieryk LTR 3186(8)
Netikėk pačiai namie, o kumelei kelionėje LMD I 691(1)
Moters metų niekada nesužinosi LTR 30(2948)

Ką tik cituotas patarles papildo dar vienas pluoštelis tradicinių posakių, kurie patariamu ar įsakmiu tonu instruktuoja vyrus, kaip šie privalo elgtis:

Bobą prilaikyk kai už pavadžio, kad nepradėtų siust LKŽ XVII 577
Mylėk kaip dūšią, krėsk kaip grūšią LTR 554(66)

Moteris tai kai verba – kuo daugiau laužai, tuo gražesnė atželia LKŽ XVII 737
Turi laiko, ir duok bobai į kailį („kad šiandien nekalta, tai jau rytoj tikrai bus kalta") LTR 1957(105)
Kailis iškaištas gležnesnis, o pati tylesnė MžŽ 103
Neįduok kiaulei ragų, bobai valdžios LTR 30(1054)

Šie lietuviški pavyzdžiai, nors ir tiesiogiai propaguojantys fizinį smurtą, tikrai nėra patys spalvingiausi kitų tautų fone. Mūsų artimų kaimynų lenkų patarlės pataria vyrams moteris mušti, laikyti nėščias ir uždarytas namie – bandyti kontroliuoti gaivališką jų prigimtį; moterims gi liepiama būti kuklioms, tylioms, nuolankioms, darbščioms, atsidavusioms šeimai ir namams...[15]

5. Boba ir velnias

Vyrų nepasitikėjimą ir žiaurų elgesį su moterimis iš dalies provokuoja baimė. Ją kelia aiškus suvokimas, kad moterys turi ryšių su nelabomis jėgomis, kurios patarlėse ir priežodžiuose įvardijamos *velniu*:

Ar boba, ar velnias – tas pats LTR 5228(46)
Boba ir ragana – velnių seserys LTR 70b(268)
Ką boba nuveiks, velnias neišpeiks LMD I 1002(329/11)
Kur moteriška gaspadorium, ten velnias urėdu LTR 6119(201)
Jei boba perša, velnias šlūbą duoda LTR 5311(1766)
Ar boba siuvo, ar velnias lopino LKŽ VII 651

To maža. Patarlės ne tik atskleidžia *bobos* ryšius su paslaptingomis jėgomis, bet ne kartą akcentuoja, kad iš tikrųjų ji pranoksta ir patį velnią:

Boba ir už velnią gudresnė LTR 6109(81)
Boba ir velnią apgauna LTR 3186(27)
Kur boba peilį galanda, nė velnias nežino LTR 5219(605)
Bobos ir velnias bijo LTR 1050(3/229)
Tiek devyni velniai – tiek viena boba LTR 2038(3/20)
Bobai tai ir velnias kamašus ant šatros paduoda LTR 4034(24)
Kur velnias nepajėgia, ten bobą siunčia LTR 5219(604) ir t. t.

Negi iš tikrųjų tai tiesa? Atsakymą į šį klausimą randame vienoje lietuvių etiologinėje sakmėje:

Kartą Dievas su šventu Petru ėjo pasivaikščioti. Beeidami pamatė, kad velnias su boba pešasi. Dievas liepė Petrui perskirti. Petras skyrė, bet negalėjo, nes juodu buvo susikabinę į plaukus ir rovėsi. Petras nuėjo pas Dievą ir pasakė, kad negali perskirti. Dievas dar liepė eiti ir perskirti. Nuėjęs skirti ir netekęs kantrybės, Petras, paėmęs kardą, nukirto abiem galvas. Atėjo pas Dievą ir pasakė, kaip perskyrė. Tada Dievas liepė eiti ir uždėti galvas. Petras nuėjęs uždėjo galvas ir per klaidą nepataikė: velnio galvą uždėjo bobai, o bobos – velniui.

Todėl ir dabar sakoma, kad boba yra pasiutesnė už velnią[16].

Šalia tokio liaudiško paaiškinimo turėtų egzistuoti ir rimtesnis, moksliškai pagrįstas, nes patarlių ir priežodžių apie moterų ryšius su velniu apstu daugelio tautų folklore. Įdomią hipotezę iškėlė Sheila K. Webster, tirianti marokiečių patarles. Jos teigimu, patarlės akcentuoja, kad blogis moteryje didėja kartu su jos amžiumi. Autorės nuomone, taip yra dėl to, kad sendamos moterys praranda vaisingumo funkciją ir seksualinę galią vyrui; tada jos, siekdamos išlaikyti savo pozicijas, imasi kitokios strategijos, būtent – apgaulės ir kerėjimo[17].

Lietuvoje apie įvairius burtus ir kerėjimus užfiksuota nepaprastai daug medžiagos, *vien sakmių apie raganas – arti tūkstančio*[18]. Lietuvių liaudies tikėjimuose ir sakmėse raganos yra mirtingos moterys, dažniausiai senos, turinčios nepaprastų antgamtinių galių kenkti gyvuliams ir žmonėms (pavyzdžiui, paversti vilku, užleisti ligą, numarinti); tas galias jos gaunančios iš velnių, su kuriais turi glaudų ryšį, kartais su velniais net gyvenančios kaip su vyrais[19]. O dabar dar kartą prisiminkime jau cituotą patarlę:

Boba ir ragana – velnių seserys LTR 706(268)

6. Kodėl boba taip niekinama ir žeminama

Negatyvus požiūris į moterį patarlėse tiesiog priblokšia savo mastais. Agnieszka Perlinska neseniai paskelbė išsamų straipsnį apie *bobą* lenkų patarlėse[20], rusai turi neprilygstamąjį Vladimiro Dalio sudarytą patarlių rinkinį – tereikia jame atsiversti skyrelį „Баба – женщина" (p. 350–352) ir perskaityti. Keliaukime po visą Europą skersai ir išilgai, nuvažiuokime į Afriką, nuskriskime į Tolimuosius Rytus – visur tas pats vaizdas. Jei, ieškodami šio reiškinio šaknų, rausimės gilyn, teks palikti ir viduramžius, kur moters žeminimo tradicija klestėte klestėjo, ir antiką. Sau tinkamos medžiagos rasime ir pačiame dugne – seniausiose šiuo metu žinomose Mesopotamijos patarlėse, kurios mus pasiekė iš amžių glūdumos (~ 2600 m. pr. Kr.) molinėse lentelėse užrašytos dantiraščiu mirusiomis šumerų ir akadų kalbomis[21].

Šiandien, feminizmo laikais, toks požiūris į moterį daugeliui jau nepriimtinas. Galime atmesti jį, daugiau ar mažiau deklaratyviai smerkti. Bet jis gyvuoja sau kaip gyvavęs: buityje su jo apraiškomis susiduriame kasdien, ypač šeimose ir visuomeniniame transporte, gal kiek daugiau jos stebina aukštojoje politikoje[22]. Per porą pastarųjų šimtmečių ne vienas mokslininkas atkreipė dėmesį ir komentavo faktą, kad patarlės moterį tikrai neteisingai nuvertina ir įžeidinėja. Kai kurie iš jų bandė aiškintis, kodėl taip yra. Lenkų paremiologas Janas Bystrońas pasiūlė tokį gana įtikinamą ir logišką paaiškinimą, kuriuo ir užbaigsime šį trumpą skyrelį:

> Apie moteris, o ypač apie uošves, tiek pikto prikalbėta, kad atrodo, jog tų patarlių kūrėjai buvo išimtinai vyrai; pačios moterys negalėjo dalyvauti šiame procese. Greičiausiai kaip tik nusenę vyrai, jau nebeturintys pasisekimo tarp moterų, arba moterų apgauti vyrai ir parodė didžiausią šmeižikišką išradingumą[23].

Išvados

Su *boba* susijusios patarlės, surinktos į vieną vietą, pakeri netikėtų palyginimų įvairove, galingais hiperbolių šuoliais, kūrybinga liaudies vaizduote. *Bobos* paveikslas jose sudėliotas iš labai ryškių ir labai kontrastingų spalvų. Pamėginkime jį nužymėti bent punktyrine linija.

Boba kvaila, užsispyrusi, nesusigaudo, kaip elgtis. Ji per dienų dienas plepa, vėjais leisdama laiką; čia lieja ašaras, užsigeidusi nebūto daikto, čia stačia galva puola į triukšmingas peštynes. Ji nuolat įkyriai bamba, vis kibdama prie vyro ir neduodama jam ramybės. Kai tokia boba numiršta, vyras tik lengviau atsidūsta ir ranka numoja – et, dėmesio nevertas niekis, maždaug kaip nulūžusi kačerga.

Bet ta pati boba gali būti gudri ir klastinga. Jai padeda paslaptingos jėgos, todėl vyras dažnai su ja nesusitvarko. Tada ji pati imasi vadovauti: *Kaip boba groja, taip vyras šoka* LTR 5565(416). Maža to, ji drąsiai stoja į grumtynes su pačiu velniu ir... nugali. Velnias net nežino, kur ji pasigalanda peilį. Jis bobos taip bijo, kad batus jai tik ant karties išdrįsta paduoti. Ir apskritai, kur velnias nepajėgia, ten ramiai nusiunčia bobą, nes žino: ji susidoros su bet kokia užduotim. Boba šiurkšti, netašyta, tačiau veržli ir kupina energijos. Ji viena gali išlaikyti tris namų kampus, bet gali ir visą gryčią sugriauti. Ir čia nepadės joks mušimas nei kitos bausmės.

Toks prieštaringas *bobos* įvaizdis neturėtų stebinti. Jis visiškai atitinka žanro reikalavimus – „nuolaužinę" patarlių korpuso filosofiją, kuri ir negali būti vientisa, nes pats gyvenimas kupinas prieštaravimų. Realioje tikrovėje niekam iš mūsų neteko susidurti su reiškiniu ar žmogum, kurie visada, nepriklausomai nuo kintančių aplinkybių, išliktų absoliučiai balti arba absoliučiai juodi. Patarlės ir priežodžiai tą tik patvirtina, kaip veidrodžio atspindys.

[1] *Algirdas Sabaliauskas.* Lietuvių kalbos leksika. V., 1990, p. 116.

[2] Lietuvių kalbos žodynas, t. 1. V., 1968, p. 958.

[3] *Agnieszka Perlinska.* Gdy się baba rozpanoszy to i diabła wypłoszy: Images of Woman in Polish Proverbial Folklore. – Proverbium, 1996, No. 13, p. 309.

[4] Lietuvių kalbos žodynas, t. 1, p. 958–960.

[5] *Vosylius Sezemanas.* Estetika. V., 1970, p. 117.

[6] *Donatas Sauka.* Tautosakos savitumas ir vertė. V., 1970, p. 394–399.

[7] *J. O. J. Nwachukwu-Agbada.* The Old Woman in Igbo Proverbial Lore. – Proverbium, 1989, No. 6, p. 75–89.

[8] *Dobrosława Świerczyńska, Andrzej Świerczyński.* Patarlių žodynas 9 kalbom. V., 2000, p. 71.

[9] Lietuvių patarlės ir priežodžiai, t. 1, V., 2000, p. 363–364.

[10] *Gyula Paczolay.* European Proverbs in 55 Languages with Equivalents in Arabic, Persian, Sanskrit, Chinese and Japanese. Veszprém, 1977, p. 413–416.

[11] *Pranė Dundulienė.* Lietuvių etnologija. V., 1991, p. 44.

[12] *Vanda Misevičienė.* Laukų ir namų darbų dainos. – Lietuvių liaudies dainynas, t. XII: Darbo dainos, 2. V., 1997, p. 18.

[13] *D. Sauka.* Lietuvių tautosaka. V., 1982, p. 208

[14] *A. Sabaliauskas.* Min. veik., p. 20–21.

[15] *A. Perlinska.* Min. veik., p. 301–303.

[16] Kaip atsirado Žemė: Lietuvių etiologinės sakmės. Sudarė ir parengė Norbertas Vėlius. V., 1986, p. 28.

[17] *Sheila K. Webster.* Woman, Sex, and Marriage in Moroccan Proverbs. – International Journal of Middle East Studies, 1982, No. 14, p. 181 (cituota iš: *A. Perlinska.* Min. veik., p. 307).

[18] *Norbertas Vėlius.* Mitinės lietuvių sakmių būtybės. V., 1977, p. 218.

[19] Ten pat, p. 223.

[20] *A. Perlinska.* Min. veik., p. 299–312.

[21] *Bendt Alster.* Proverbs from Ancient Mesopotamia: Their History and Social Implications. – Proverbium, 1993, No. 10, p. 1–20.

[22] Informacinė žinutė apie Seimo darbą: „A. Kubilius prie netinkamų asmenų į Prezidentus priskyrė ir moteris, tarp jų ir abi savo konkurentes – Ireną Degutienę bei Rasą Juknevičienę. Moterys yra gerai, bet jos gerai šeimoje – tvirtino A. Kubilius" (Lietuvos rytas, 2000 09 24, p. 2).

[23] *Jan Bystoń.* Przysłowia polskie. Kraków, 1933, p. 249

BOBA IN LITHUANIAN PROVERBS AND PROVERBIAL PHRASES

GIEDRĖ BUFIENĖ

Summary

The article presents an analysis of approximately 200 Lithuanian proverbs and proverbial phrases, in which *boba* (a pejorative word for 'woman') or its synonyms, are used. Most of them have been collected from the systematic catalogue of Lithuanian proverbs and proverbial phrases, compiled at the Institute of Lithuanian Literature and Folklore, others picked out from various publications. After having concisely discussed the etymology, semantics and usage of the word *boba* in Lithuanian, the author proceeds to describe and stylistically analyze the collected data. The *boba*-proverbs are classified into 5 thematic groups: 1) the outward appearance of *boba*, 2) her character, 3) her activities, 4) *boba* in the male world and how she should be treated, 5) *boba* and the Devil. After having analyzed all these five groups, the general image of *boba* can be made out. It appears that the attitude towards the woman, the essence of femininity and the female nature, as reflected in Lithuanian proverbs, is rather contradictory. On the one hand, woman is subjected to undeserved humiliation and scorn, her appearance is ridiculed, all her faults and weaknesses of her character are meticulously pointed out and criticized; woman is not only regarded as inferior to man, but according to some proverbs, she should not be considered a human being at all. On the other hand, in quite a considerable number of Lithuanian proverbs woman is described as mysteriously related to supernatural powers, and sometimes even capable of outwitting the Devil himself. Thus she presents constant threat to men and does not always yield to male dominance. Such a contradictory image of *boba* (woman) answers the genre definition of proverbs. The corpus of proverbs and proverbial phrases actually represents the totality of slowly accumulated empirical knowledge about the world, thus reflecting the incongruities and discordances existing in real life.

www.llti.lt
Gauta 2002 03 01